

BLOK 2

M. Weber – Smysl „hodnotové neutrality“ v sociologických a ekonomických vědách

(str. 64-108)

Důležitý bod Weberových metodologických úvah představuje otázka vztahu mezi akademickou činností (bádáním a přednášením) a praktickým hodnocením. Weber zde reaguje na aktuální situaci na tehdejších německých univerzitách, kdy při národněhospodářských rozborech docházelo běžně ke směřování obojího. Přichází s programem objektivní, hodnotově neutrální vědy, která důsledně odlišuje fakta a hodnoty.

Otázky

- 1) Jak Weber chápe pojem „hodnocení“?
- 2) S čím se nesmí zaměňovat otázka hodnotové neutrality věd?
- 3) Jaká stanoviska jsou možná v otázce vhodnosti prezentace osobních hodnotících názorů při akademickém vyučování? Jak se k nim Weber staví?
- 4) Čeho by se měl studující od přednášejícího v posluchárně dočkat především a proč?
- 5) Jaké argumenty jsou užívány proti objektivitě společenských věd? Jak se s těmito námitkami Weber vypořádává?
- 6) Co tvoří smysl diskusí o praktických hodnoceních?
- 7) Vysvětlíte souvislost mezi vědeckým zájmem a vztážeností k hodnotám.
- 8) Jaký je vztah mezi ideály a fakty? Kdy se jedná o empiricky rozhodnutelnou otázku?
- 9) Jak Weber tematizuje ideu pokroku?
- 10) Jaký je rozdíl mezi ideálem a ideálním typem? V čem Weber kritizuje soudobé německé školy historické ekonomie?

M. Weber – Základní sociologické pojmy (§ 1-2)

(str. 136-158)

Tento úryvek nás seznamuje s vymezením některých důležitých pojmů sociologického zkoumání. Weber pečlivě definuje předmět sociologie i cíl, k němuž by sociologovo bádání mělo směřovat. Čtenáři je tak objasněno specifikum sociálního jednání, podstata rozumějící sociologie i kategorie smyslu a motivu.

Otázky

- 1) Jak Weber vymezuje sociologii? Co je jejím cílem?
- 2) Co charakterizuje předmět sociologie?
- 3) Jak zde Weber chápe pojem „smyslu“? Vůči jakému chápání tohoto pojmu se vymezuje?
- 4) Jaké dva druhy evidence porozumění Weber rozlišuje? Čím se vyznačují?
- 5) Jaký je rozdíl mezi aktuálním porozuměním a vysvětlujícím porozuměním?
- 6) Co je to motiv jednání?

- 7) Jak je definován správný kauzální výklad jednání?
- 8) Jakým způsobem chápe sociologie sociální útvary, resp. kolektivní myšlenkové útvary? Jak se Weber staví k metodě tzv. organické sociologie (funkcionálnímu pojetí)?
- 9) Jaká jsou specifika sociálního jednání?
- 10) Kterými důvody může být určeno sociální jednání?

M. Weber – Věda jako povolání (str. 109-134)

V tomto textu, který je přepisem Weberovy přednášky, německý klasik sociologie blíže objasňuje své chápání povahy, úlohy a smyslu vědeckého bádání. Pozornost je speciálně věnována vztahu mezi povoláním vědce a pozicí politika (či obecně mezi vědou a politikou). Weber se dotýká problematiky hodnot a hodnocení a předestírá svou představu ohledně žádoucnosti a přípustnosti hodnotových soudů v rámci vědeckého zkoumání.

Otázky

- 1) Čím je podle Webera charakterizována soudobá věda?
- 2) Jaký je rozdíl mezi uměním a vědou?
- 3) Jak rozumíte pojmům intelektualizace a racionalizace? Co znamenají?
- 4) Jaký smysl má intelektuální pokrok a rozvoj vědeckého poznání (mimo praktickou stránku)? Jaká je hodnota vědy? Jak se změnila odpověď na otázku po smyslu vědy v minulosti?
- 5) Co je to „bezpředpokladová věda“? Je vůbec možná?
- 6) Jaký vztah vůči sobě mají otázky smyslu a vědecké poznávání (věda)? Co nám vědy říkají a co už ne?
- 7) Jaký má být vztah mezi politikou a vědou? A proč?
- 8) Co se skrývá pod pojmem „polyteismus hodnot“? Jak souvisí s Weberovým pojetím vědy?
- 9) Jaký přínos může mít věda kromě praktických užiteků?
- 10) Jak se má věda k otázkám prostředků a účelů?

M. Weber – Předznamenání k Sebraným statím k sociologii náboženství (str. 172-184)

Jak již samotný název textu napovídá, jedná se o „předmluvu“ k Weberově obsáhlejšímu pojednání o sociologii náboženství. Text odhaluje Weberovu motivaci pro zkoumání světových náboženství i způsob, jakým nahlíží na vztah mezi rovinou kulturní (duchovní) a rovinou ekonomickou. Weber zde objasňuje specifičnost primárního předmětu svého badatelského zájmu, jímž je moderní západní racionalita, a to zejména ve svém „zhmotnění“ v podobě moderního kapitalistického hospodářského systému.

M. Weber – Protestantká etika a duch kapitalismu (str. 185-245)

V této své slavné stati předkládá Weber svou hypotézu o protestantské etice jakožto důležitém faktoru při vzniku a rozvoji kapitalistického ducha v západním světě. V polemice s marxistickým přístupem tak akcentuje roli, kterou v dějinách lidské společnosti sehrávají ne-materiální, duchovní faktory. Weberův příspěvek nemá být popřením významu materiálních, ekonomických faktorů, ale spíše projevem snahy o „kompenzaci“ monokauzálně orientovaného, materialistického výkladu dějin. V této stati je proto pozornost soustředěna na rovinu náboženství a na vliv, který může náboženství mít na oblast ekonomiky.

Otázky

- 1) U který kulturních jevů Západu (Okcidentu) sleduje Weber jejich specificky racionalistický charakter? Který z nich pokládá za „nejosudovější sílu našeho moderního života“ a proč?
- 2) Jaký je vztah mezi „pudem získávat“ či „snahou o výdělek“ a moderním kapitalismem?
- 3) Jak Weber definuje kapitalismus, respektive kapitalistický hospodářský akt? Jaké různé typy kapitalismu Weber rozpoznává?
- 4) V čem tkví specifičnost a jedinečnost moderního západního kapitalismu?
- 5) Jaké dva důležité vývojové prvky (a v jakém smyslu) umožnily moderní racionální organizaci podniku? Jakou roli sehrála při rozvoji moderního kapitalismu svobodná práce?
- 6) V jakém smyslu jsou Weberovi podnětem k jeho úvahám statistiky povolání v konfesně smíšených zemích? Co ukazují a jakým směrem vedou Weberovu analýzu?
- 7) Co Weber míní pojmem „duch kapitalismu“? Jak je tento pojem zkonstruován? Na slovech které významné historické postavy Weber demonstrovuje obsah „ducha kapitalismu“?
- 8) Jak rozumíte větě, že „dnešní kapitalismus, který ovládl hospodářský život, si tedy ekonomickým výběrem vytváří a vychovává takové hospodářské subjekty (...), jaké potřebuje“?
- 9) Čím se vyznačuje tradicionalismus v oblasti ekonomiky? V čem brání rozvoji kapitalistického ducha?
- 10) Co je jádrem Lutherovy koncepce povolání?

M. Weber – Stavby, třídy a náboženství (str. 199-227)

Ve své sociologii náboženství věnuje Weber mimo jiné velkou pozornost skutečnosti, že podoba a povaha náboženství úzce souvisí s postavením jedince či skupina v rámci sociální struktury. Odlišné společenské pozice se odrážejí v různých podobách religiozity. Tento fakt lze částečně vysvětlit rozmanitostí duchovních a náboženských potřeb uvnitř jednotlivých složek stratifikačního systému, stejně jako diverzitou v oblasti podmínek života a životních zkušeností různých společenských skupin, stavů a tříd. Taktéž proces racionalizace, který

patří k hlavním předmětům Weberovy sociologické analýzy, nezasahuje všechny vrstvy společnosti stejnou měrou. V předloženém textu si Weber všímá především tzv. etického náboženství.

Otázky

- 1) Jak Weber nahlíží na rolnickou religiozitu? Jak blízké je rolnictvu etické náboženství?
- 2) Jaká je naproti tomu religiozita městská? Jakou podobu měl historicky vztah měst ke křesťanství?
- 3) Čím jsou charakteristické náboženské představy šlechty a válečnických vrstev? A čím se vyznačuje religiozita vrstvy byrokratů?
- 4) Jaké rozmanité podoby religiozity lze najít v měšťanských vrstvách? Charakterizujte náboženské chování malé a střední buržoazie a řemeslníků.
- 5) Jak se daří náboženství mezi nejnižšími neprivilegovanými společenskými vrstvami? Jakou pozici v náboženství zaujímá moderní proletariát?
- 6) K jakým posunům v učení o spáse dochází při obratu náboženství k lidovým vrstvám?
- 7) Jaká je pozice žen v náboženstvích?
- 8) Jakou roli při podobě religiozity určité společenské vrstvy hraje pocit důstojnosti?
- 9) Co charakterizuje náboženství sociálně vyloučených (páriů)? Čím se vyznačuje resentment? Jak se projevuje v náboženských představách Židů?
- 10) Jak byste celkově charakterizovali Weberův pohled na vztah mezi náboženstvím a společenskou strukturou reprezentovanou různými společenskými vrstvami a stavy?